

De Vlaamse minister van Werk, Economie, Innovatie en Sport

CONCEPTNOTA AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Clusterbeleid

1. Beleidscontext

In het Vlaams Regeerakkoord 2015-2019 is afgesproken:

*“Via een **gericht clusterbeleid dat ondernemersgedreven is (entrepreneurial discovery)** versnellen we de transformatie van ons economisch weefsel en versterken we het kennisgedreven karakter van de economie. We maken duidelijke keuzes voor specifieke sectoren en clusters die aansluiten bij de **sterkten van de Vlaamse industrie en de kennisinstellingen en waarmee we internationaal het verschil kunnen maken.**”*

*“Het clusterbeleid is de **hefboom om de innovatieparadox in Vlaanderen aan te pakken** en meer in te zetten op **vermarkting van innovatie.**”*

Om dit gericht clusterbeleid te realiseren worden hieraan in het Vlaams Regeerakkoord volgende acties gekoppeld:

“We sluiten clusterpacten met partners die zich groeperen rond innovatieve waardeketens. Deze partners werken samen in een triple helix of gouden driehoek met bedrijven, kenniscentra en de overheid. Binnen deze clusterpacten maken we afspraken over een lange termijnstrategie, wederzijdse inspanningen op het vlak van O&O, internationalisering, valorisatie en kennisdeling en diffusie naar KMO's. Clusters moeten ook zorgen voor een triple leverage voor de realisatie van de 3%-norm waarbij financiering in het kader van het clusterpact ook aanleiding geeft tot bottom-up onderzoeksfinanciering op initiatief van de partners en het aanwenden van EU-middelen in het kader van Horizon 2020.”

Het belang van samenwerking, open innovatie en het clusterbeleid worden bevestigd en gepreciseerd in de beleidsnota Werk, Economie, Wetenschap en Innovatie, waarin de minister benadrukt dat hij met de vernieuwde clusterwerking ondernemingen wil aanmoedigen om effectieve, (want vraag gedreven) partnerschappen te vormen met duidelijke engagementen van elke deelnemer. Dat moet een cultuur van open innovatie aanmoedigen, kmo's versterken en buitenlandse vestigingen

verankeren in een netwerk van partners in Vlaanderen. Aansluitend wordt in de conceptnota over de transitie van IWT, Agentschap Ondernemen, Hercules Stichting en FWO naar het Agentschap Innoveren en Ondernemen en het vernieuwde FWO de noodzaak benadrukt om een nieuw beleidskader uit te werken voor het clusterbeleid.

“Er is behoefte aan een helder en consistent nieuw beleidskader voor deze acties, een zogenaamd ‘clusterbeleid’. Dat beleidskader moet toelaten om de overheidssteun aan dat soort acties op een meer systematische, doordachte, gefundeerde en transparante wijze te organiseren. Het AIO zal dus een belangrijke regierol moeten spelen in een clusterbeleid dat het innovatie-eco-systeem en de bedrijven fundamenteel sterker moet maken.”

2. Situering van het clusterbeleid

2.1. Probleemstelling

In een geglobaliseerde economie spelen clusters een belangrijke rol in het ondersteunen van concurrentievermogen, duurzame groei, innovatie en jobcreatie. Actieve samenwerking tussen bedrijven onderling en of met andere actoren bepalen in sterke mate het ontstaan en het succes van deze clusters.

“De sleutel tot verdere versterking van het concurrentievermogen in Europa ligt in het streven naar excellentie op alle niveaus en het optimaal benutten van het potentieel dat clusters bieden.” [COM(2008) 652, Naar clusters van wereldklasse in de Europese Unie]

“Het potentieel van clusters waarmee een gunstig innovatieklimaat ontstaat met groepen bedrijven die elkaar wederzijds versterken, moet beter worden benut om de groei te stimuleren “[COM(2014) Voor een heropleving van de Europese industrie].

Vele in Vlaanderen gevestigde ondernemingen hebben de voordelen van samenwerking op allerlei vlakken al ontdekt en zetten hierop in. Zo blijkt uit het Scorebord van de Europese Innovatie Unie dat België tot de Europese top 3 behoort op het vlak van “linkages and entrepreneurship”, waarmee de mate van samenwerking tussen KMO's onderling en tussen de private en publieke sector in kaart wordt gebracht (Innovation Union Scoreboard 2014). Gezien het economisch belang is het een beleidsdoelstelling om enerzijds de nog bestaande drempels voor dergelijke samenwerking, in het bijzonder voor kmo's, verder weg te nemen en om anderzijds geschikte instrumenten ter beschikking te stellen ter ondersteuning van dergelijke samenwerkingsverbanden.

In vele Europese regio's slagen clusters er in om, via de ondersteuning door clusterorganisaties, belangrijke elementen van systeemfalen te neutraliseren en synergie te creëren tussen de leden van de cluster. Een goed uitgebouwde clusterwerking kan een belangrijke bijdrage leveren tot een positief ondernemingsklimaat waarin ondernemers er op durven vertrouwen dat de voordelen van samenwerking uiteindelijk zullen doorwegen. De voorgestelde clusterwerking moet hiervoor ambitieus durven zijn en een groei nastreven die beduidend hoger is bij de betrokken clusterleden dan voordien. Het richt zich dan ook op het activeren van onbenut potentieel door samenwerkingen en interacties tussen leden in een cluster te versterken en mede hierdoor de randvoorwaarden voor innovatie en competitiviteit te versterken.

2.2. Positionering ten opzichte van het huidige instrumentarium

Het actief ondersteunen van clusters is één van de onderdelen van het economie/innovatiebeleid en aldus complementair aan het steuninstrumentarium voor individuele bedrijfsprojecten binnen het nieuwe agentschap voor Innoveren en Ondernemen (AIO).

De Vlaamse overheid heeft in de afgelopen decennia op meerdere manieren ingezet op het ondersteunen van samenwerking binnen de triple helix. Zo worden er vandaag door zowel het Agentschap Ondernemen als het IWT 'clusterachtige' initiatieven gesteund via verschillende steuninstrumenten met verschillende doelstellingen en modaliteiten.

Het IWT beschikt via het VIS-besluit¹ over een steunkader om **vraaggedreven innovatieprojecten van samenwerkingsverbanden van ondernemingen** te ondersteunen. De **VIS-trajecten** bieden de mogelijkheid om in één project het volledige traject, van kennisverwerving tot het concreet toepassen van kennis, te ondersteunen. Deze projecten leggen een sterke nadruk op het collectief karakter van de kennisverspreiding door een sterke 1-to-1 en 1-to-many gericht aanpak (van kennisaanbieder naar individueel bedrijf of groep ondernemingen). Hierdoor zijn ze echter minder gericht op het onderling doen samenwerken van de ondernemingen.

Onder hetzelfde VIS-besluit werden ook een aantal **Lichte Structuren** (vroegere competentiepolen) opgericht. Deze innovatieplatformen moesten een aanzet vormen tot een verdere structurering van het innovatielandschap, waarbij platformwerking en projectgeneratie vooral een aanzet geven naar informatie- en kennisdeling tussen ondernemingen en kennisinstellingen. Ondanks de sterke onderlinge verschillen hebben de meeste Lichte Structuren klassiek een sterke focus op kennisopbouw en onderzoek, wat zijn verklaring vindt in het feit dat ze ontstaan zijn als IWT programma en sterk gestuurd worden door het bij IWT beschikbare O&O-instrumentarium. Bovendien geeft het systeem van jaarlijks gereserveerd projectbudget *per lichte structuur*, in combinatie met de getrapte procedures, aanleiding tot onzekerheid en KT-planning bij de lichte structuren zelf. Tussentijdse evaluaties tonen bovendien aan dat de aanwending van de toegekende middelen niet steeds adequaat gebeurde wat onder andere leidde tot klachten over marktverstoring, ongepast hoge subsidiepercentages en minder kwalitatieve projecten.

Zowel de VIS-trajecten als de Lichte Structuren vertonen door de hoge financieringsgraad vanuit de overheid (80% subsidie) en de sterk aanbod gedreven aanpak een te beperkt commitment van en sturing door individuele ondernemingen. Dit biedt deels een verklaring voor de in veel gevallen beperkte betrokkenheid van de minder O&O-intensieve ondernemingen en KMO's, alsook voor een toch nog te beperkte commercialisatie van de opgebouwde kennis, expertise en know-how.

Los van de inhoudelijke opmerkingen over het functioneren van deze instrumenten, is ook de juridische basis (de minimis verordening) waarop deze instrumenten gebaseerd zijn aanvechtbaar. De nieuwe Europese groepsvrijstellingsverordening (GBER), waarin steun aan clusters expliciet is opgenomen, biedt een ruimere en stabielere juridische basis.

Daarnaast steunde het Agentschap Ondernemen in het verleden ook een aantal cluster-initiatieven via zowel gerichte ad-hoc instrumenten (NIB-oproepen voor fabrieken van de toekomst, industriële roadmaps en clusters voor industriële ontwikkeling) als in EFRO/Interreg-verband.

¹ Besluit van de Vlaamse Regering tot steun aan projecten van innovatiestimulering, technologisch advies en collectief onderzoek op verzoek van Vlaamse innovatiesamenwerkingsverbanden (20/7/2006 en gewijzigd op 12/12/2008).

Naast de projectmatige steun aan 'cluster-initiatieven' via Agentschap Ondernemen en IWT zijn er binnen het huidige innovatielandschap geïnstitutionaliseerde actoren die vanuit hun opdracht clustergerelateerde activiteiten uitvoeren. De motivatie daarvoor is veelal dat het hier strategische industriële sectoren betreft, die voor Vlaanderen zeer belangrijk zijn, zowel naar tewerkstelling als naar toegevoegde waarde. Zo hebben de Strategische Onderzoekscentra een belangrijke opdracht om, vanuit een sterke technologische specialisatie een excellente kennisbasis op te bouwen, en van daaruit de bedrijfswereld te betrekken via de eigen vraaggedreven programma's. Ook de Collectieve Onderzoekscentra (waarvan sommigen deels gefinancierd worden met verplichte ledenbijdragen) hebben als kerntaak om zeer vraaggedreven technologische en wetenschappelijke diensten en projecten te ontwikkelen, die dicht bij de marktbehoeften van de ledenondernemingen staan.

Het vernieuwde programma voor clusterondersteuning, zoals hieronder wordt voorgesteld, zal wel deels tegemoet komen aan de doelstellingen van de VIS-trajecten en Lichte structuren, die in de toekomst niet zullen verdergezet worden. Voor zowel de VIS-trajecten innovatievolgers als de projecten voor collectief onderzoek in ERANET-verband zullen daarentegen voorlopig wel nog oproepen gelanceerd worden.

3. Ambitie/Visie voor het Vlaams clusterbeleid

Het zwaartepunt van het Vlaams clusterbeleid ligt bij een beperkt aantal grootschalige en ambitieuze speerpuntclusters die aansluiting vinden bij 'voor Vlaanderen strategische domeinen'. Belangrijke determinanten van dergelijke initiatieven zijn:

- Internationaal actief en toonaangevend;
- Groeperen zich rond een (voor Vlaanderen) belangrijke economische waardenetwerk;
- Groot innovatie(doorbraak)potentieel;
- Groot economische potentieel en draagvlak;
- Wetenschappelijke en technologische excellentie.

Het Vlaams clusterbeleid is hierbij een belangrijke schakel in de verdere stroomlijning van het overheidsinstrumentarium ter ondersteuning van innovatie en ondernemerschap. De doelstelling is uitdrukkelijk om te komen tot consolidatie en hergroepering van een aantal bestaande vraaggedreven initiatieven en bovendien succesvolle gesteunde clusterinitiatieven te versterken.

De economische realiteit leert ons dat er ook andere clusterinitiatieven zijn met een beloftevol potentieel waar eenzelfde actief samenwerkingsmodel wordt vooropgesteld maar met een eerder korte termijn ambitie. Verder is er eveneens nood aan ondersteuning van initiatieven in opkomende domeinen (emerging industries) waarbij het inzetten op actieve samenwerking zal bijdragen tot de competitiviteitsverhoging van Vlaamse ondernemingen. Om die reden zal het Vlaams clusterbeleid met de steun aan innovatieve bedrijfsnetwerken ook kleinschaligere clusterinitiatieven ondersteunen.

Om de impact van het clusterbeleid te maximaliseren beperken we de steun in de tijd, focussen we op sterke resultaatsgerichtheid en streven we consistentie na over de verschillende beleidsdomeinen en -niveaus.

4. Programma voor clusterondersteuning

4.1. Doelstellingen

De doelstellingen van het programma voor clusterondersteuning worden als volgt gedefinieerd:

- Het ontsluiten van **onbenut economisch potentieel** en de **realisatie van competitiviteitsverhoging** bij Vlaamse ondernemingen via een actieve en duurzame **samenwerking** tussen actoren.
- Bijdragen aan de oplossing van **maatschappelijke uitdagingen** (zoals onder andere vermeld in het regeerakkoord en de “Transversale beleidsnota Vlaanderen 2050”) met een directe economische meerwaarde voor Vlaamse ondernemingen.

Er wordt van clusters verwacht dat ze economische meerwaarde creëren onder de vorm van omzetgroei door export en/of nieuwe markten, jobcreatie en competentieontwikkeling, investeringen, kostenreductie, ...

4.2. Doelgroep

De primaire doelgroep voor het clusterbeleid zijn consortia van Vlaamse ondernemingen met groeiambities, innovatiebewust, met internationale blik en openstaand voor samenwerking met andere ondernemingen en kenniscentra, zowel voor de realisatie van hun individuele bedrijfsdoelstellingen als voor het bijdragen aan een competitiviteitsverhoging bij een grote groep van Vlaamse ondernemingen. Deze ondernemingen worden typisch gekenmerkt door een sterke focus op innovatie en internationalisatie.

Deze primaire doelgroep treedt op als trekker voor de clusterwerking, maar zal waar nodig en/of mogelijk ook de andere ondernemingen uit het relevante waardenetwerk betrekken bij de clusterwerking. Het is aldus een ambitie van elke cluster om op termijn een grote groep ondernemingen met (potentiële) activiteiten in het domein waarop de clusterleden actief zijn te mobiliseren. Idealiter zet een cluster ook niet-innovatiegerichte ondernemingen/kmo's ('innovatievolgers') aan om aansluiting te vinden bij de cluster en om actief betrokken te worden bij de clusterwerking.

4.3. Kenmerken van Vlaamse clusters

Ongeacht de schaal, het ambitieniveau en de tijdshorizon van de clusters worden volgende kenmerken als belangrijk beschouwd voor zowel de speerpuntclusters als de innovatieve bedrijfsnetwerken:

- Actieve betrokkenheid en directe sturing door ondernemingen;
- Actieve en duurzame samenwerking als rode draad door de werking;
- Gedragen visie en actieplan/competitiviteitsverhoging op maat van en opgesteld door clusterleden-ondernemingen;
- Excellente clusterorganisatie die optreedt als facilitator voor de clusterleden;
- Richten zich op het wegwerken van gemeenschappelijke (kennis)drempels;
- Maken de koppeling tussen kennisopbouw en het vermarkten van innovatie;
- Hebben een internationale oriëntatie.

4.3.1. Speerpuntclusters

Speerpuntclusters zijn grootschalige en ambitieuze initiatieven met een LT-visie die aansluiting vinden bij 'voor Vlaanderen strategische domeinen' en op internationaal vlak een toonaangevende rol spelen. Van deze speerpuntclusters wordt eveneens verwacht dat ze:

- Samenwerken in een "triple" helix met de kenniscentra, ondernemingen, de overheid (met inbegrip van beleidsdomeinen die zich budgettair engageren) en alle andere relevante actoren;
- Duidelijk betrokken zijn bij de strategische onderzoekagenda van relevante onderzoeksgroepen in kennisinstellingen en kenniscentra;
- Een centrale rol binnen het innovatie-ecosysteem vervullen;
- Een hefboom naar Europese middelen realiseren.

Voor 'Vlaanderen strategische domeinen' zijn deze domeinen waarvoor Vlaanderen niet alleen over wetenschappelijke en technologische excellentie beschikt maar ook over een groot economisch potentieel en draagvlak. Deze sterktes werden in het verleden al op verschillende manieren in kaart gebracht.² Louter indicatief hiervoor kunnen de slimme specialisatiedomeinen worden beschouwd die in het operationeel plan 2014-2020 voor EFRO door de Vlaamse Regering werden goedgekeurd:

- duurzame chemie;
- gespecialiseerde maakindustrie;
- gepersonaliseerde gezondheidszorg;
- gespecialiseerde logistiek;
- gespecialiseerde agro-food;
- geïntegreerde bouw-milieu-energie cluster;
- smart systems;
- creatieve industrieën en diensten.

Het aantal speerpuntclusters zal beperkt zijn en deze clusters zullen moeten inspelen op de versterking van het bedrijfs- en kennisweefsel dat al in zekere mate aanwezig of ontwikkeld is in Vlaanderen. De Vlaamse regering zal hierbij niet sturen, maar het initiatief overlaten aan de clustertrekkers en speerpuntclusters selecteren op basis van een ambitieus gedragen competitiviteitsplan. Dit betekent dat de Vlaamse Regering zelf geen domeinen zal identificeren waarin clusterinitiatieven kunnen opgericht worden en zich niet hoeft te beperken tot bovenstaande domeinen. Het louter indienen van een voorstel in één van de slimme specialisatie-domeinen leidt evenmin automatisch tot steun/erkenning als speerpuntcluster.

4.3.2. Innovatieve bedrijfsnetwerken

Innovatieve bedrijfsnetwerken verschillen van de speerpuntclusters in schaal, maturiteit, tijdshorizon en ambitieniveau. Het zijn aldus kleinschaligere initiatieven die tot doel hebben een dynamiek op gang brengen binnen een groep ondernemingen en dit binnen een korter tijdsvenster zonder hierbij de lange termijn uit het oog te verliezen. Van deze bedrijfsnetwerken wordt verwacht dat ze via een intense samenwerking tussen de ondernemingen een concreet actieplan uitvoeren binnen het voorziene tijdsvenster, met een aantoonbare economische meerwaarde voor de participerende ondernemingen. Ook gezamenlijke initiatieven in opkomende domeinen passen binnen dit clustertype.

² In 2006 deed de toenmalige VRWB (nu VRWI) al een oefening met betrekking tot technologische verkenningen, die resulteerden in 6 strategische technologieclusters voor Vlaanderen. Ook het Vlaams regeerakkoord maakt, in lijn met de bovenvermelde algemene domeinen, melding van specifieke initiatieven rond agro-food, materialen, zorg,

4.4. Activiteiten van clusters

Naast het beheer en coördinatie van de clusterwerking dat door de clusterorganisatie wordt uitgevoerd, zullen er specifieke activiteiten en samenwerkingsprojecten uitgevoerd worden voor en door de clusterleden.

Clusters bepalen zelf in functie van een competitiviteitsprogramma/actieplan welke activiteiten nodig zijn om vooropgestelde doelstellingen te bereiken. Algemeen beschouwd, komt een breed scala van clusteractiviteiten in aanmerking;

- Samenwerkingsprojecten initiëren door het samenbrengen van de juiste partners;
- Inventariseren van noden en sterktes van clusterleden als basis voor gerichte partnermatchings;
- Kennisopbouw, kennisvertaling, kennisverspreiding, kennisimplementatie, ...;
- Ontwikkelen, opvolgen en update van een LT-visie voor de cluster;
- Trendwatch en het detecteren van noden;
- Clustervertegenwoordiging in binnen- en buitenland;
- Clusterbranding;
- Relaties onderhouden met de clusterleden;
- Ondersteuning HR-beleid, inclusief detecteren van noden voor opleiding en waar nodig de link leggen naar organisaties gespecialiseerd in het opzetten van opleidingen/trainingen
- IPR, eigendomsrecht en merken gerelateerde activiteiten;
- Opzetten en initiëren van demonstratieprojecten (inclusief faciliteren van toegang tot de nodige infrastructuur);
- Marktverkenning (van nieuwe markten tot ondersteuning van export);
- Contactpunt met andere overheden (bv. voor overleg inzake normen en reglementeringen);
- Sturing geven aan projecten strategisch basisonderzoek en of andere aanbodgedreven onderzoeksprogramma's;
- Opzetten van user testing;
- Gezamenlijke en/of gebundelde aanbestedingen uitschrijven;
- ...

De mate waarin en de wijze waarop deze activiteiten aan bod zullen komen, zal sterk verschillen naargelang het clustertype, de maturiteit en het domein waarin deze clusters actief zijn. De nadruk van de clusteractiviteiten zal hierbij wel steeds liggen op samenwerkingsprojecten met valorisatiepotentieel bij Vlaamse ondernemingen. De uitvoering van de clusteractiviteiten wordt hierbij steeds toegewezen aan de meest geschikte partij. Het zijn aldus bij voorbaat niet de clusterorganisaties die elk van deze activiteiten zelf uitvoeren.

In functie van het instrumentarium van de overheid en de staatssteunregels zullen sommige van deze activiteiten door de overheid ondersteund kunnen worden (zie verder 5.1 en 5.2).

Naast de samenwerking tussen Vlaamse ondernemingen en kennisinstellingen is, in navolging van vele Europese regio's, de koppeling naar Europa voor de speerpuntclusters erg belangrijk. (cfr. clusterwerking in andere Europese regio's). Hiervoor zal de clusterorganisatie zelf samenwerking met andere nationale of Europese clusterorganisaties opzetten, waar mogelijk met haar leden meedingen naar Europese projectfinanciering en de ondernemingen ondersteunen bij hun internationale activiteiten (nieuwe markten, nieuwe partnerschappen, ...).

5. Engagement van de overheid

Het programma voor clusterondersteuning ondersteunt de clusters door

- Steun aan clusterorganisaties
- Ondersteuning van de clusteractiviteiten
- Faciliterende en ondersteunende rol vanwege de overheid

Het engagement van de triple helix partners moet worden geconcretiseerd in een clusterpact waarin de intenties van zowel de clusterleden als de overheid met het oog op de realisatie van het competitiviteitsprogramma/actieplan worden verduidelijkt. Dit clusterpact wordt niet opgevat als een strikt juridisch bindende overeenkomst, maar zal wel de basis vormen voor de opvolging en evaluatie van de clusterwerking. De bijdrage van de kennisinstellingen tot de clusterstrategie kan eveneens opgenomen worden in het clusterpact. Dit kan er bijvoorbeeld in bestaan dat kennisinstellingen middelen, mensen of infrastructuur op een gecoördineerde manier inbrengen ter uitvoering van activiteiten gerelateerd aan kennisopbouw in het competitiviteitsprogramma/actieplan. Indien relevant en om de hefboom van de overheidssteun te maximaliseren zullen eventuele beleidsdomeinoverschrijdende aspecten binnen het clusterpact steeds ex ante worden afgestemd tussen de bevoegde ministers.

5.1. Steun aan clusterorganisaties

Het programma voor clusterondersteuning ondersteunt financieel de clusterorganisaties die bij de uitrol van het competitiviteitsprogramma/actieplan optreden als facilitator en vertegenwoordiger voor de clusterleden. De ondersteuning van de clusterorganisaties zowel bij de speerpuntclusters als de innovatieve bedrijfsnetwerken is beperkt in de tijd en past binnen de Europese staatssteunregels voor steun aan innovatieclusters (volgens de Groepsvrijstellingsverordening).

Steunmodaliteiten

Speerpuntclusters worden ondersteund voor een periode van maximaal 10 jaar met een rollend tijdsvenster zoals vastgelegd in het clusterpact. De jaarlijkse steun bedraagt maximum 500.000 EUR aan een steunpercentage van 50%, en is functie van het behalen van de vooropgestelde mijlpalen en de gerealiseerde hefbomen.

Innovatieve bedrijfsnetwerken worden ondersteund voor maximaal 3 jaar. De jaarlijkse steun bedraagt maximum 150.000 EUR per jaar aan een steunpercentage van 50%.

Aanvragers en uitvoerders

Zowel voor de innovatieve bedrijfsnetwerken als de speerpuntclusters treedt een groep ondernemingen zelf op als aanvrager van het project.

De groep van ondernemingen duidt een uitvoerder aan waarop ze beroep willen doen om de rol van clusterorganisatie te vervullen. De voorkeur gaat hierbij naar inbedding bij bestaande organisaties zodat geen nieuwe rechtspersoon dient gecreëerd te worden.

Co-financiering door ondernemingen

Het steunpercentage van de overheidssubsidie aan clusterorganisaties bedraagt maximaal 50%. Dit betekent dat Speerpuntclusters en innovatieve bedrijfsnetwerken jaarlijks respectievelijk tot 500.000 EUR en 150.000 EUR co-financiering dienen op te halen bij de deelnemende ondernemingen. Vanaf het moment van goedkeuring van de projectsubsidie en nadien bij het begin van elk projectjaar krijgen clusterorganisaties 3 maanden de tijd om 80% van de co-financiering voor de volgende 12 maanden te volstorten.

Deze co-financiering die een wezenlijk en voornaam element vormt bij evaluatie, dient te gebeuren via directe bijdragen van ondernemingen die aan het initiatief participeren. Financiering uit de

inkomsten uit verplichte ledenbijdragen van bedrijfsfederaties en collectieve onderzoekscentra alsook publieke middelen via de Vlaamse financieringskanalen (inclusief subsidies aan de kennisinstellingen, SOC's, e.d.) worden hierbij niet in rekening genomen.

Er wordt eveneens verwacht dat er een goede spreiding is van de co-financieringsbijdragen over de clusterleden. Het is hierbij echter wel wenselijk dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen de bijdragen van 'kleine ondernemingen, middelgrote en grote ondernemingen.

5.2. Ondersteuning van de clusteractiviteiten

De overheid engageert zich om steuninstrumenten ter beschikking te stellen die voldoen aan de noden van de clusters en hen moeten toelaten om hun competitiviteitsprogramma uit te voeren. Het aanbod van instrumenten zal onder meer kunnen bestaan uit:

- Steun voor O&O&I variërend van strategisch basisonderzoek tot instrumenten die gericht zijn op de hogere TRL-levels (demo, proeftuin, kennisdiffusie, innovatie-advies ...) en/of O&O&I-gedreven infrastructuurnoden;
- Steun voor gezamenlijke strategische transformatieprojecten (cfr STS) en opleiding;
- Steun voor markt- en technologie gerelateerde studies, ten behoeve van de hele cluster

Speerpuntclusters zullen ter ondersteuning van hun clusteractiviteiten kunnen beschikken over een geprivilegieerde toegang tot projectmiddelen. Deze projectmiddelen zullen periodiek worden voorbehouden op basis van een voldoende concreet en uitgewerkt programma (inclusief indicatieve timing en een raming van de benodigde middelen) dat gevalideerd wordt door de internationale experts. Een hoge relevantie én een nauwe verbondenheid met de unieke uitgangspositie en toekomstplannen van de betrokken ondernemingen in de clusters zullen hierbij bepalend zijn. Uiteraard zullen deze projecten volgens de gangbare procedures geëvalueerd worden vooraleer de steun effectief toe te kennen.

Innovatieve bedrijfsnetwerken zullen geen toegang hebben tot geprivilegieerde projectmiddelen. Net zoals de speerpuntclusters en individuele ondernemingen zullen ze voor hun clusteractiviteiten toegang hebben tot alle reguliere steuninstrumenten binnen het AIO waarbij de mogelijkheid wordt voorzien om sommige steuninstrumenten specifiek voor te behouden voor de clusters.

Indien zeer relevant voor de uitvoering van het competitiviteitsprogramma kunnen, na overleg met en goedkeuring door alle betrokkenen, eventueel ook steuninstrumenten van andere agentschappen of beleidsdomeinen ingezet worden.

5.3. Faciliterende rol van de overheid

Naast de belangrijke rol inzake het evalueren, selecteren en ondersteunen van clusterinitiatieven en het beoordelen van clusterinitiatieven, zal de overheid specifiek inzetten op een actief en gecoördineerd accountmanagement voor speerpuntclusters. Elk van de speerpuntclusters zal hierbij kunnen rekenen op één of meerdere medewerkers binnen de Vlaamse overheid, omwille van hun expertise in het speerpuntclusterdomein, specifiek aangeduid worden met als taken:

- Optreden als tussenpersoon voor de cluster in de contacten met andere actoren binnen het beleidsdomein EWI alsook binnen andere betrokken beleidsdomeinen. Een goede afstemming met FIT en PMV lijken hierbij alvast belangrijk;
- Ondersteuning bieden om de Europese steunmogelijkheden voor de cluster te benutten,

- Opvolgen van het clusterpact.

Zowel voor de speerpuntclusters als de innovatieve bedrijfsnetwerken zal in navolging van andere Europese landen eveneens geïnvesteerd worden in het verzekeren van cluster-excellentie door faciliteren van training/coaching van clustermanagers.

In relevante domeinen waar de clusterwerking niet spontaan tot stand komt, kan de overheid initiatieven nemen om mogelijke initiatiefnemers samen te brengen en een faciliterende rol spelen om de clusterwerking als nog op te starten.

Dit kan met name het geval zijn in domeinen, zoals opgenomen in het Regeerakkoord, nl. duurzame chemie, slimme materialen, energietransities, duurzame logistiek en mobiliteit, agro-voeding, medische technologie en zorginnovatie.

6. Selectiecriteria

De selectie van de clusterinitiatieven, zowel voor speerpuntclusters als voor innovatieve bedrijfsnetwerken gebeurt volgens 5 hoofdcriteria:

- Beoogde competitiviteitsverbetering (potentiële economische impact en beoogde meerwaarde van de cluster);
- Noodzaak en additionaliteit van de clusterwerking (positionering ten opzichte van andere organisaties en bestaande activiteiten, op welk systeemfalen biedt deze clusterwerking een antwoord);
- Gedragenheid van het initiatief (vraag, engagement en sturing van ondernemingen, toegang voor nieuwe partners, en betrokkenheid van een ruime groep KMO's);
- Organisatie en werking van de cluster (rol, taken, activiteiten,..);
- Kwaliteit van de aanpak met in acht name van het volledige waardenetwerk en voldoende aandacht voor activiteiten dicht bij de markt (werkplan en opvolging).

De Vlaamse Regering wil gericht en sterk inzetten op een aantal clusterinitiatieven die werkelijk een aanzienlijke impact kunnen realiseren en internationaal kunnen meespelen. Dit impliceert dat een zeer strikte selectie van enkel de meest ambitieuze, maar tegelijk concrete en gedragen initiatieven zal worden doorgevoerd. Het aantal gesteunde initiatieven zal dan ook zeer beperkt zijn (grootteorde 4 à 5 lijkt daarbij een aannemelijk uitgangspunt). Door het beperkt aantal speerpuntclusters zal er voor dit type cluster een veel hogere selectiviteit gehanteerd worden door aan bovenstaande hoofdcriteria een aantal 'KRITISCHE selectiecriteria' toe te voegen (uitsluitings-criterium):

- Slecht één initiatief per 'strategisch domein' kan gesteund worden (+ niet overlappend met andere bestaande initiatieven)
- Het initiatief dient de relevante actoren in het domein te betrekken (met bijzondere aandacht voor kmo's) en beschikt over voldoende kritische massa
- Duidelijk bewijs van wetenschappelijke en technologische competentie in Vlaanderen en groot economisch potentieel en draagvlak voor Vlaanderen
- Ambitieuze LT-visie

Elk voorstel zal naast de resultaatgerichte aspecten een globaal activiteitenplan en een leefbaar businessplan (inclusief financieel plan) moeten kunnen voorleggen. Zoals eerder aangehaald, zal de mate waarin deelnemende ondernemingen zich financieel engageren een belangrijk element vormen in de beoordeling van de initiatieven.

7. Selectieproces

7.1. Speerpuntclusters

Initiatieven kunnen met een volledig voorbereid en uitgewerkt dossier een aanvraag doen bij het AIO voor steun als speerpuntcluster. De selectie hiervan gebeurt op basis van een open oproep waarvan de concrete modaliteiten worden vastgesteld door de Vlaamse regering. Na goedkeuring van de aanvraag, inclusief de toetsing aan de uitsluitingscriteria en de validatie door internationaal gerenommeerde experts van het voorgestelde competitiviteitsprogramma, zal door de overheid een onderhandelingsproces opgestart worden met de cluster met als doel een clusterpact af te sluiten.

Voor de beoordeling van de aanvragen zal een beroep gedaan worden op externe deskundigen (met expertise op technologisch, economisch, maatschappelijk en/of andere relevante vlakken) waarna het beslissingscomité van het HERMES-fonds de beslissing zal nemen over zowel de steun aan de speerpuntcluster als het clusterpact. Na toekenning van de steun krijgen de speerpuntclusters 3 maanden de tijd om 80% van de cofinanciering voor de clusterorganisatie voor de eerste 12 maanden te volstorten. Indien hier niet aan voldaan wordt binnen de vooropgestelde termijnen, zal/kan de steunbeslissing vervallen.

Belangrijk element is dat speerpuntclusters steun toegekend krijgen en geëvalueerd worden volgens een rollend tijds kader zoals vastgelegd in de steunovereenkomst. Een positieve tussentijdse evaluatie zal inhouden dat de cluster zijn ondersteuning voor een aantal jaren verlengd ziet worden met bijhorende projectmiddelen, terwijl een negatieve tussentijdse evaluatie zal impliceren dat de cluster nog voor een periode van 1 jaar steun krijgt voor de clusterorganisatie waarna deze wordt stopgezet (uitdoofscenario). Speerpuntclusters kunnen volgens dit principe maximum 10 jaar steun ontvangen.

Aanvragen voor ondersteuning van speerpuntclusters zullen ingediend kunnen worden vanaf begin 2016 (zonder vaste oproepdatum). Enkel volledig beoordelingsrijpe aanvragen zullen in aanmerking komen/ontvankelijk zijn.

7.2. Innovatieve bedrijfsnetwerken

Voor de innovatieve bedrijfsnetwerken zal gewerkt met een oproepsysteem waarbij per oproep de ingediende voorstellen onderling in competitie komen en enkel de beste voorstellen weerhouden zullen worden.

De selectie van deze cluster-initiatieven gebeurt in 2 stappen waarbij in stap 1 mogelijke innovatieve bedrijfsnetwerken hun interesse voor clusterondersteuning dienen kenbaar te maken op basis van een beperkt aanvraagdossier ('expression of interest'). Na evaluatie en selectie zal na beslissing door de Vlaamse regering in stap 2 enkel aan de meest veelbelovende initiatieven gevraagd worden een volledig aanvraagdossier in te dienen ('full proposal'). Deze uitnodiging tot deelname aan stap 2 vormt echter geenszins een garantie tot finale erkenning (en dus ondersteuning) aangezien de uiteindelijke selectie slechts zal gebeuren op basis van evaluatie van het volledige dossier. De 2-stapsprocedure moet het mogelijk te maken om bijvoorbeeld overlappende of complementaire clusterinitiatieven aan te moedigen een gemeenschappelijke finale aanvraag in te dienen. Hiermee wordt ook vermeden dat alle initiatieven de inspanning moeten doen om een volledige projectaanvraag uit te werken.

Voor de beoordeling van de aanvragen zal een beroep gedaan worden op externe deskundigen. De uiteindelijke beslissing over de erkenning en de steunverlening ligt bij het beslissingscomité van het HERMES-fonds. Na toekenning van de steun krijgen de innovatieve bedrijfsnetwerken 3 maanden de tijd om 80% van de co-financiering voor de eerste 12 maanden te volstorten. Indien hier niet aan voldaan wordt, zal/kan de steunbeslissing vervallen.

Een eerste oproep voor de innovatieve bedrijfsnetwerken zal na beslissing van de Vlaamse regering door AIO gelanceerd worden begin november 2015, waarna initiatieven tot 15 december de tijd zullen krijgen om hun 'expression of interest' in te dienen. Midden februari 2016 zal bekendgemaakt worden aan welke indieners gevraagd wordt om tegen eind april een volledig dossier uit te werken. De finale beslissing van deze eerste oproep zou dan midden juli kunnen gebeuren.

8. Voorstel van beslissing

De Vlaamse Regering:

- 1) Deze conceptnota goed te keuren met dien verstande dat deze goedkeuring geen enkel budgettair of financieel engagement inhoudt;
- 2) gaat akkoord met de algemene inhoudelijke uitgangspunten zoals die in voorliggende conceptnota worden uitgewerkt;
- 3) gaat akkoord dat deze conceptnota de basis vormt voor de aanpassingen aan de wetgeving;
- 4) machtigt de minister voor Werk, Economie, Innovatie en Sport om de noodzakelijke stappen te zetten bij de uitwerking van de wetgeving.

Philippe Muyters

Vlaams minister voor Werk, Economie, Innovatie en Sport